

Den lefnadskonstnärlige

Fritänkaren

alternativ oberoende kulturtidskrift
för mest litteratur, musik och film.

Nr. 42 Januari 1996.

Fjärde årgångens nummer 3.

Redaktör och producent: Christian Lanciai

Fritänkaren beräknas utkomma med 12 nummer årligen på budgetbasis
i anspråkslös form utan annonser och fortfarande *utan lay-out*.

Innehåll i detta nummer :

Vid Lilian Arvidssons begravning	2
Om sekter	3
Insändare om W. Stenhammar	4
Svar till vederbörande (med) fotnot om Stenhammar	5
Musikens pris är den yttersta smärtan (<i>Farinelli</i>)	5
Fotnot om Händel (samt) Andra misstag i Fritänkaren	7
Mer tveksamma filmer (främst " <i>La Cité des Enfants Perdus</i> ")	7
Andra filmer	8
Vårresan, del 9 : Avslutning (Venedig & Wien)	9
Krisresan, del 4 : Grekland	11
Viktiga ord om Viktor Rydberg, <i>av Jaap Knevel</i>	13
Axel Fredenholm (1881-1962)	14
JBW:s julbrev (om bl.a. Judas Iskariot)	15
Fotnot (om UFO-evangeliet och fem kilo Corn Flakes m.m.)	17
Den buddhistiska klosterregeln	18
Nya Himalayaturer, del 1 : <i>Till Dharamsala</i>	20

Det mest spektakulära inslaget i detta nummer är väl den teologiska framställningen
från Indien om Judas Iskariot (Johannes B. Westerberg).

Det litterära inslaget rör denna gång enbart svenska författare, där vi är särskilt
tacksamma för uppmärksammandet av Viktor Rydbergs minne vid 100-årsdagen av
hans bortgång i september i fjol av Jaap Knevel.

Detta är Letnany-förlagets andra oefterhärmliga publikation. Detta unika förlag
fortsätter att gå från klarhet till klarhet men har ännu inte lyckats knäcka det primära
hindret för sin utveckling, nämligen den moderna datortekniken.

Letnany-förlagets valspråk:

"Den som har något att uppskjuta har något att se fram emot."

Inför Budapestresan i sommar fruktas det allmänt för att denna kan ge upphov till ett mördande konkurrent-förlag kallat Pest-förlaget. Detta kommer dock i så fall från början att ha betydligt svårare handikapp att övervinna än det mindre associerbara Letnany-förlaget.

Fritänkaren, Letnany-förlaget, Göteborg 12.1.1996

Vid Lilian Arvidssons begravning

Minnesgudstjänsten ägde rum den 21 december i Katolska Kyrkan. 33 människor var närvarande utom officianterna. Av dessa 33 närvarande var 6 från katolska församlingen och 3 från Röda Korset. Vid kaffet efteråt slöt endast 3 från katolska församlingen och ingen från Röda Korset upp. De övriga 24 närvarande vid gudstjänsten var nästan uteslutande släktingar och gamla väninnor, den äldsta 90 år och den första av de två som sade någonting vid kistan.

Att uppslutningen inte var bättre var förvånansvärt, i synnerhet som vädret var gott. En av de damer från katolska församlingen som var med efteråt sade rent ut att det var ousäktligt att så få ställde upp av katolikerna, fastän Lilian gjort så mycket gott i församlingen under så många år. Att ännu färre ställde upp från Röda Korset, som hon gjort lika mycket för, och ingen vid kaffet efteråt, kan i jämförelse med katolikernas uppslutning synas ännu märkligare.

Desto tacksammare var det att från kyrkoherdens mun höra betoningen av ordet eldsjäl som rätta benämningen på Lilian och att han varit hos henne bara en halv timme innan hon somnade in.

I många avseenden var Lilian en personifiering av vår katolska församling, då hon varit med redan i seklets barndom och till och med känt organisten i den gamla kyrkan vid Spannmålgatan, han som brann inne. När kyrkan radikalt förändrades på 60-talet under kyrkoherde Pottelsberghes tid hörde hon till de första som drabbades och var kanske rentav den som drabbades hårdast, jämte Astrid Pernheim, en annan av församlingens äldsta och stabilaste stöttepelare, som också gick bort nyligen men under stor uppslutning. Lilian kände sig aldrig mera hemma i församlingen efter att dess nye moderne kyrkoherde under 60-talet vägrat att ge henne kommunionen då hon var gift med en frånskild man som icke var katolik.

Det märkliga med Lilians fall var, att hon, som med hela sitt hjärta engagerade sig i både sin katolska församling och i Röda Korset och mer än de flesta visade solidaritet med utstötta och förföljda och tog sig an dem som en moder, egentligen fick väldigt litet solidaritet tillbaka. Ingen försvarade henne mot grymheten i en kyrkoherdes formalism, och ej heller på Röda Korset var alla alltid vänliga mot henne. Det var hon som insisterade på att Röda Korset vid Vasagatan (i Heymanska huset) skulle hållas öppet på söndagar enbart för hjälpbehövandes och ensammas skull, och hon ställde själv upp som kurator varje söndagseftermiddag ofta efter stängningsdags, medan andra tyckte hon gick för långt och var för överväldigande.

Det var kanske just det, som var problemet. Lilian var en stor personlighet, så stor, att den inte rymdes i Sverige och få begrep sig på henne. Hennes bakgrund var helt internationell, och hennes hjärta rymde hela världen. I Sverige har man svårt för sådant och odlar hellre en latent främlingsfientlighet med fruktan för utlänningar och rasism som resultat, även om bara de kriminella vågar visa det utåt. Alla sådana komplex och utbildningsbrister var Lilian fullkomligt fri från och hade i stället världens öppnaste hjärta för alla att träda in i - och trampa på, vilket ofta skedde. Den smärta detta vållade henne visade hon aldrig utåt - det förbjöd henne hennes uppfostran och unika personlighet.

När en stor personlighet sticker av mot andra i Sverige blir ofta den första omedvetna reflektionen om denna personlighet, att hon torde utgöra "*a suitable case for treatment*", ett fall för psykiatriker att ta hand om. Denna mentalitet går igen i Jantelagen, i skrällen för myndigheter, "storebror ser dig"-komplexet och all annan sådan modern vidskepelse. Tyvärr förekommer den inte lokalt i bara Sverige, utan den finns i alla länder överallt, även om den kan ta sig mycket skiftande uttryck. Den har kallats den mest outrotliga av mänskliga sjukdomar, som 90% av mänskligheten lider av.

Inte ens Indien är något undantag, där hela kastsystemet är ett etablerat utslag av exakt samma sjukdom, vars symptom är skyggglappar, självbegränsning och en ovilja att se någon annan verklighet än sin egen. Detta avhöll så många från att vilja förstå Lilian, uppskatta henne efter förtjänst och ställa upp vid hennes begravning.

Kyrkoherden kallade det "oförmågan att räcka till". Jag skulle snarare kalla det "oviljan att räcka till", men inte Lilian, som var stor nog att kunna respektera när folk menade sig inte räcka till. Hon hade sagt: "Vad spelar det för roll hur otillräcklig man är, så länge man är god?" Och det är väl i längden det enda viktiga: att vara god. Det är väl själva livets enda kriterium: om man kan vara god med någon konsekvens har man klarat av det.

Om sekter

Nu har det hänt igen. En sekt i Alperna har begått "kollektivt självmord", som den här gången bland annat har involverat tre små barns liv. Det hände för inte så länge sedan, och det tycks ständigt upprepa sig med ganska jämna mellanrum.

Fritänkaren har ibland fått frågan om WES är en sekt. Redaktionen behandlas ofta med någon misstänksamhet då redaktörens familjemedlemmar varit anknutna till scientologerna. Med anledning av detta ställdes Fritänkaren från början mot väggen och krävdes på förklaringar, som ledde in i en rätt olustig debatt, vars teologiska spörsmål inte ens roade Johannes B. Westerberg, som annars brukar visa stort intresse för alla sådana spörsmål. Tyvärr verkar det som en hållbar regel, att så fort sekter och religiösa samfund börjar håva in pengar och gå med vinst, som de vanligen gör i Amerika, spårar de ur moraliskt och förlorar de sina ursprungliga idealistiska mål ur sikte. Soltempelsekten i Alperna hade exempelvis betydande rikedomar samlade när de begick sitt självmord, som i själva verket var ett massmord utfört av två poliser, som när de mördat alla de andra och den enas två barn även sköt sig själva. Det "kollektiva självmordet" var alltså ett massmord utfört av två självmördare.

WES är ingen sekt utan en helt och hållet politisk rörelse vars enda syfte är att upplösa diktaturer. Så fort alla diktaturer är borta ur världen upphör den med sin verksamhet, som den gjort i alla länder vars diktaturer redan försvunnit. Emellertid förblir dess verksamhet på grund av de diktaturer som finns kvar farlig och måste den därför förbli ytterst hemlig. Hemligheten med dess namn är som en säkerhetsgaranti: endast aktiva medlemmar vet vad bokstäverna betyder och kan därigenom känna igen varandra. Slipper hemligheten ut till obehöriga är det ett tecken på att något gått snett och måste WES omorganisera sig och byta namn, vilket hittills skett ett tjugotal gånger sedan flyktingar från Östeuropa först organiserade rörelsen 1948 från England i akt och mening att långsiktigt arbeta för Östblockets samtliga diktaturers upplösning. Denna ofta förekommande omorganisation med namnbyte medför att den aldrig kan växa sig för stark och mäktig utan i stället alltid fortsätter vidare i hälsosam obemärkthet.

Många som går med i sekter och närbesläktade rörelser gör det för att de där får friare händer att vara aktiva än i etablerade samhällsbyråkratiska former, där det tar

lång tid att avancera och få sin vilja igenom. Många av de moderna aktiviströrelserna, som Greenpeace, Amnesty International och andra, har kommit till just som alternativ till alltför tröga etablerade demokratiska samhällsinstitutioner, på grund av behovet av snabbare ryck. Att arbeta underjordiskt utan skydd och utan lön är ofta effektivare än att vara beroende av andra.

Själv har jag aldrig varit med i någon sekt eller politisk rörelse som kommit med löften. Snarare har jag varit allergisk mot allt som luktat flockmentalitet och kollektiv. Därför har jag aldrig varit socialist. Kontakten med WES passade mig från början då den inte hade någon säkerhet eller lön att erbjuda utan helt var beroende av bara personliga och därför rena och idealistiska insatser.

Bernard Shaw sade en gång, att "den som inte är socialist som ung har inget hjärta, men den som är socialist som äldre har ingen hjärna". Det var innan världssocialismen förfördes av sådana som Lenin, Hitler, Stalin och Mao Zedong, vilka i princip reducerade Bernard Shaws varmhjärtade socialism till ren diktatorisk sekterism, som för alltid befläckt socialismens rykte, vilket den aldrig kan rentvå sig från. När man betraktar företeelser som Waco-experimentet (där David Koresh som sektledare förde ett 80-tal människor i döden föregivande att han var helig och ofelbar) eller de sekteristiska massmorden i Alperna (som nu inträffat två gånger) måste man ju begripa att blind lydnad bara kan leda åt helvete.

Insändare om W. Stenhammar

Tack för er musikhistoriska artikel. Det är möjligt att ni har skrivit musikhistoria. Mig veterligt har ingen tidigare pekat ut året juli 1924-25 som musikhistoriskt fatalt signifikativt. Artikeln har väckt något till liv i mig som jag måste få ge uttryck åt.

Som gammal musiker i Göteborgs Orkesterförening är jag väl förtrogen med traditionerna och minnena från W. Stenhammars dagar, orkesterns grundare. Ni belyser dödsfallen F. Busoni, G. Puccini och Erik Satie, i vilket sammanhang W. Stenhammar drabbades av hjärnblödning. Busonis, Puccinis och Saties död hade knappast kunnat undvikas. Däremot hade Stenhammars öde kunnat bli annorlunda.

Hans höga blodtryck var inte en ärftlig betingelse, utan han tvingades arbeta ihjäl sig för att klara brödfödan. Han ansökte om stipendier, kompositörs-lön, tonsättarpension m.m. från Stockholm, som avslogs. Han ansågs inte tillräckligt kompetent och var dessutom naturaliserad göteborgare. Följaktligen tvingades han slita ut sig som repetitör och vanlig dirigent med hjärnblödning som följd. Det var dock i Stockholm han tvingades slita ut sig efter 1922 medan han alltid klarade sig bättre i Göteborg.

Allt detta kände Jean Sibelius väl till, som haft kompositörspension sedan nästan 30 år tillbaka. Även Carl Nielsen belönades med kompositörs-lön av danska staten. Endast Stenhammar blev försummad, trots dennes större ansträngningar och troligen hårdare arbete. Varken Nielsen eller Sibelius lade ner så stora mödor på rent kontrapunktiskt komponerande som Stenhammar. Dennes musik är ibland så överbelastad av kontrapunktiska ansträngningar att lyssnare ibland finner det rent krampaktigt. Sibelius lade större vikt vid det melodiska och sångliga medan Nielsen mest vann sig om konsten att producera effekter.

Sibelius var kanske Stenhammars bästa internationella vän och troligen den som djupast kände det orättvisa i Stenhammars öde. Stenhammar var därtill unik i sin mänskliga inställning till musiken. I stället för att framhäva sig själv och sina egna kompositioner, som Hugo Alfvén, förde han fram andras och kunde han som ingen annan samtida nordisk musik och uppmuntrade han framför allt Ture Rangström. Kanske låg det även i tiden, när Busoni, Puccini och Satie gick bort och i stället modernismen och fascismen stack fram huvudet, att den rena musiken skulle tystna.

Kanske att Sibelius hörde denna tidens mening och därför lade ner pennan, eller kanske att han gjorde det av ren solidaritet med Stenhammar och Busoni, sina främsta tonsättarvänner. Troligen var anledningarna dessa och flera.

Jag hörde er konsert i Annedal, och när Waldenbys verk framfördes tänkte jag genast: "Detta hade Stenhammar tyckt om." Det var som om en gammal anda från Orkesterföreningens och hans tid hade återuppstått. Med fler sådana verk skulle en ny musikhistoria kunna skrivas: glöm modernismen, skrota tolvtonstekniken, ställ tekniken i känslans och melodins tjänst i stället för tvärtom, och slå ut hela den gräsliga värdelösa rockmusiken med rena klanger och skön sång!

- *gammal anonym orkestermusiker.*

Svar till vederbörande. Vår gamle högt respekterade veteranmusiker får det att klinga vackert i ljusa harmonier, men tyvärr dras vi med en tröstlös verklighet. Kyrkan, i vilken Waldenby framfördes, dras med en diktatorisk kyrkoherde som musikaliskt bara ägnar sig åt att ständigt dra knutarna hårdare kring organistens bakbundna händer: han får inte framföra något verk vars text inte först har godkänts av kyrkoherdens privata censurmyndighet. En kyrklig text får inte framföras om den inte stämmer exakt överens med officiella översättningar. Samme kyrkoherde gjorde i maj vad han kunde för att ta livet av Fritänkaren, som då måste vända sig till sekulära instanser för att överleva. Samme kyrkoherde frågar församlingen på andra advent i en predikan hur mycket de tror att fem kilo Corn Flakes är. Någon har frågat: "Varför ställer sig då ingen rakt upp och ned i församlingen och ställer kyrkoherden frågan rakt upp och ned: 'Är du dum, eller?'" Samme kyrkoherde har utmanövrerat ett antal präster och anställda från sin församling. Ett citat från en annan präst faller en i minnet: "Vissa kyrkor är så sekulariserade och profanerade att de i praktiken har förbjudit praktiserandet av teologi."

Tyvärr är således "rena klanger och skön sång" liksom Fritänkaren hänvisad till en fortsatt underjordisk existens medan barbarerna bibehåller herraväldet över samhället och massmedia, dvs. den "gräsliga värdelösa rockmusiken", modernismen som i Stravinskij's (dock filmiskt lyckade) "Rucklarens väg" och annan dylik falskhet, medan exempelvis "Classic Radio" för bara klassisk musik läggs ned.

Vi har det inte lättare än Stenhammar.

Fotnot om Stenhammar. Enligt gräsrotskällor var det Stenhammars hustru Helga som propsade på att Stenhammar lämnade sin verksamhet i Göteborg för en mer lukrativ sådan i Stockholm (som dirigent på Operan! - en omöjlig uppgift för Stenhammar,) då hon själv ville bli Kunglig Hovkapellmästarinna. Uppgiften har inte bekräftats.

Musikens pris är den yttersta smärtan

Det är detta som filmen "Farinelli" handlar om, utan tvekan fjolårets bästa och viktigaste musikfilm. Det är en internationell produktion med fransk regissör, italienska skådespelare, filmad delvis i England och även med tyska ingredienser. Enligt god fransk historisk filmtradition är varje detalj ytterst realistisk och historiskt korrekt.

Dramat äger rum mellan bröderna Broschi från Neapel och maestro Händel. Den äldre brodern Riccardo Broschi är kompositör, medan hans mycket yngre bror Carlo är den berömde kastratsångaren Farinelli. De lever och arbetar tillsammans och skapar sig en gemensam karriär och förmögenhet på Riccardos operor som Carlo sjunger och Riccardo dirigerar. Händel stöter på dem redan i Neapel och försöker

redan där övertala Carlo att överge sin broders fattiga operor och komma och sjunga riktig musik i Händels operor i stället. Men Carlo (Farinelli) kan inte svika sin bror. Händel avfärdar då Farinelli som ett stympat monstrum och förolämpar kastratsångaren grovt, vilket Händel senare får ångra.

Bröderna Broschi kommer nämligen till London och konkurrerar där fullständigt ut Händel, hans teater och hans operor. Konkurrensen är mördande, och alla medel är tillåtna. Av en händelse får Händel veta den sanna historien om hur Carlo blev kastrerad : det var hans egen äldre bror Riccardo som gjorde det för att rädda och utnyttja sin lillebrors underbara gossopran, och han gjorde det genom rent bedrägeri, så att han drogade Carlo med opium och utförde operationen medan Carlo var medvetslös. Carlo fick aldrig veta sanningen.

Detta avslöjar Händel för Carlo. Resultatet blir en mänsklig och musikalisk katastrof för alla tre. Carlo flyr från det offentliga livet och sin bror, Riccardo förstör sitt mästerverk "*Orfeo*" som han komponerat enkom för brodern under hela sitt liv, och Händel kan aldrig mer komponera en opera. Han gör konkurs och får slag och klarar krisen bara med att i stället komponera oratorier, vilket inte framgår ur filmen.

Det framgår heller inte ur filmen hur idén att åstadkomma vackra fullvuxna gossopraner genom kastrering kom till. Den lär ha kommit till i Vatikanen. Detta försökte man ta med i filmen, men denna detalj klipptes bort, troligen emedan filmen mest gjordes i katolska länder med katoliker och man fann det onödigt att provocera och utmana Vatikanen.

Filmens gripande och smärtsamma historia må i viss mån vara konstruerad och utspekulerad, sådana intima detaljer i de huvudagerandes öden som filmen visar kan omöjligt vara baserade på vetenskapliga fakta, men filmens känslöförmedling är för övertygande för att kunna vara en konstruktion. Filmen visar inte endast bröderna Broschis öde som musiker utan bär även nyckeln till Händels. Kastraterna som fenomen och deras operadominans blev hans undergång som operakompositör, och det är högst troligt att hans livslånga association och umgänge med deras omänskliga musikaliska levnadsvillkor spelade en oöverskådlig roll i hans egen inställning till och avståndstagande ifrån allt sexualliv.

Filmens höjdpunkt är Farinellis sista scenframträdande på Händels konkurrents teater i en opera av Händel som stulits från Händel, medan Händel själv sitter i publiken och förgås. I publiken sitter också en liten pojke som är invalid, Benedicte, en själsfrände till Farinelli, den ende som kanske förstår Farinelli och den ende Farinelli själv kan betrakta som en vän och jämlike, då de lider under samma öde att aldrig kunna bli hela människor. Scenen är djupt känsligt filmad och oförglömlig. Alla är offer för samma sak: den totala skönhetsens hänsynslösa krav på att alla mänskliga egenintressen måste offras och bli till intet om skönheten skall vara äkta.

Filmerna är en förkrossande upplevelse, och dess oförglömliga intryck är av den totala smärta som det kostar om musikens krav på absolut skönhet skall tillgodoses. Både Farinelli och Händel fick uppleva denna smärta, genom fysisk ofullkomlighet och åtskilliga ekonomiska ruiner, liksom senare andra musikkonstnärer som Mozart och Beethoven, Schubert och Schumann, Berlioz och Smetana, Verdi och Tjajkovskij och många andra.

Ändå påträffar man inte ett enda självmord bland betydande kompositörer. De flesta har övervägt och ofta försökt (t.o.m. Arthur Rubinstein!) men i regel aldrig genomfört det, trots att anledningarna varit överväldigande, medan det i stället inom litteraturen är överväldigande vanligt med självmord, som om musikens luttrande förmåga bättre kunde höja livet över förtvivlan och depression än ordets betydligt torrare och kärvare punkteringar. Fantasin räcker inte alltid till för att höja ordet, medan musiken i regel alltid höjer fantasin.

Fotnot om Händel. I förra numret begicks ett misstag, då Händels "Israel i Egypten" sades ha tillkommit efter "Messias". "Israel i Egypten" var i stället det första av Händels stora oratorier, som sedan via "Saul" beredde vägen för "Messias", "Simson", "Salomo" och ett stort antal till.

Andra misstag i Fritänkaren. I nr 40 presenterades det sista avsnittet av "Optimistresan" som nr 10. Det skulle ha varit nr 5.

I nr 41 presenterades huvudrollsinnehavaren i filmen "*The Madness of King George*" som Nigel Davenport. Felet upptäcktes efter att 30 exemplar redan hade tryckts. Nigel Davenport var en äldre brittisk skådespelarveteran, känd från ett antal filmer, medan "*King George*" i den aktuella filmen spelades av Nigel Hawthorne.

Fritänkaren är alltid tacksam för kritik och ber om överseende med misstag, som aldrig konsekvent kan undvikas, hur man än försöker.

Mer tvöksamma filmer

"De förlorade barnens stad" ("*La Cité des Enfants Perdus*") är en kombinerad sago-science fiction och mardrömsthiller med betoning av mardrömselementet. Filmen inleds med världens sötaste tänkbara julsken: ett litet barn med näpna julklappar i fönstret ser ett rep komma dinglande ner i den öppna spisen, längs vilket en jultomte gör entré i barnets rum: varje litet barns högsta önskedröm. Och jultomten presenterar med blida ögon en egendomlig leksak för det glatt överraskade barnet, en leksak vars egendomlighet han dock inte hinner närmare analysera, förrän det kommer en ny snäll jultomte ner genom spisen, som kommer med nya egendomliga julklappar. Denna andra jultomte ser mera egendomlig ut, men detta hinner barnet inte närmare utreda, förrän det kommer en ny jultomte ner genom spisen med ännu mer bisarra anletsdrag och julklappar, som genast åtföljs av en ny jultomte. Scenen blir svajig, och barnets upplevelse av denna plötsliga jultomteträngsel går över till en ren mardröm, och så urartar hela tillställningen, vars slutresultat är att alla dessa hemiska jultomtar rövar bort barnet.

Åtskilliga andra hemskheter förekommer i filmen. En loppcircusdirektör är en totalt nerdekad narkoman och orkar bara vara verksam med att använda sina tama loppor till att på ett djävulskt otäckt vis ta livet av sådana som han bedömer vara värda denna åtgärd. Till dessa hör ett antal "cykloper", medlemmar av en sekt vars kännemärke är dyrkan av blindheten, varför alla tvångsrekryterade proselyter berövas synen. I stället får de ett konstgjort cyklopöga, med vilket de kan se i mörker, som mördaren i "När lammen tystnar". Sektledaren är en utomordentlig parodi på Hitler, som inför sin lysande församling av otaliga uniformerade blinda med cyklopögon framhåller hur överlägsen deras blinda ras är alla andra raser och människor. Hela idén med denna sekt av "cykloper" är en utomordentligt träffande satir på rasismen.

Själva historien i filmen är den, att en galen vetenskapsman trots all sin genialitet lider av den åkomman att han inte kan drömma, varför han åldras i förtid. För att åtgärda detta problem kidnappar han barn för att genom drömöverföring få ta del av dessas unga och rena lyckliga drömmar. Emellertid förvärras därmed bara problemet, då alla dessa kidnappade barn i den hemiska galna professor Kranks våld bara drömmer mardrömmar. När professorn överför barnens drömmar till sig drabbas han själv av dessa gräsliga mardrömmar. Professorn kan inte begripa varför alla hans bortrövade barn bara drömmer mardrömmar, varför han fortsätter att kidnappa och samla på barn i all oändlighet, tills några bortbytingar med Smulan och Grynet i spetsen beslutar sig för att göra något åt saken.

Filmen är utomordentligt sevärd flera gånger för sin sprudlande fantasi, den oerhörda tekniska briljans varmed den är gjord, dess underbara absurda humor och

dess rent ut sagda genialitet. Samtidigt är dock dess makabra fantasi behäftad med ett ansenligt drag av mörker och sjukhet. Dominerande är dock den enastående och intelligentia humorn. Filmen är som ett fyrverkeri av snilleblixtar, och det är inte alltid lätt att hänga med. Roligast är den andra jultomtscenen, när professorn försöker blidka sina bortrövade barn med att klä ut sig till jultomte och sjunga erbarmligt sockersöta julvisor för dem. Ju mer han anstränger sig, desto värre skriker barnen.

"Land och frihet" är en film som bara kan rekommenderas åt rättrogna socialister. Internationalen sjungs, knytnävar höjs mot skyn, kyrkor plundras och altartavlor bränns, och man bekämpar general Franco i spanska inbördeskriget tills man dör, alltsammans under heligt blodigt allvar som i ett heligt muselmankrig och utan att det förekommer mer än ett enda stänk av humor i hela den långa filmen. Visserligen är somliga stora scener suveränt gjorda och imponerande i sin realism, och visst får man veta mer om hur detta inbördeskrig egentligen gick till och varför rätt sida förlorade; men alla kämpar på den republikanska sidan var inte kommunister. Gå inte och se filmen, om ni inte är en övertygad otidsenlig socialist med evig oförsonlig klasskamp på programmet. Filmen är helt enkelt grovt tendentiös och ensidig.

Ken Loach's förra film "*Raining Stones*" var desto bättre. Ken Loach borde ha stannat i England.

Andra filmer

Av andra filmer skulle man vilja glömma några även om det inte går. Detta gäller framför allt "*Spellbinder*" regisserad av Janet Greek, en kvinna. Filmen visades omkring midnatt på julafton tydligen enkom för sådana som var tvungna att fira julen ensamma hemma. Filmen var nog för att ge dem mardrömmar för resten av livet. Det mest förfärliga med den var att intrigen var så fruktansvärt skickligt skriven. En ung vacker framgångsrik advokat möter en ännu yngre och vackrare flicka, tycke uppstår, de flyttar ihop, och sedan börjar problemen, som här är av sällsamt oöverskådliga proportioner. Det visar sig nämligen att flickan tidigare varit medlem i en sekt, som nu kräver henne tillbaka. Advokaten gör naturligtvis motstånd, kriget mellan paret och sekten trappas obönhörligt upp, och det slutar med att hon indirekt förråder honom, varpå han blir offer för ett reguljärt sekteristiskt ritualmord. Man får verkligen hoppas att sådant inte händer i verkligheten. Thrillern var alltför väl regisserad och så logiskt välutänkt, att dess krypande obehag var alltför överväldigande, då man lika litet som hjälten själv kunde ana, att den ondska han måste brottas med hela tiden låg ett steg före. Liksom i "*Alien*"-filmerna var här ondskan för överlägsen för att man skulle kunna bli klok på den.

Mera intressant var då "*White Mischief*" om ett verkligt händelseförlopp i Kenya 1940-41, som avslöjade hela det brittiska koloniallivets bottenlösa dekadens. Man får dock tillerkänna lady Alice (spelad av Sarah Miles) en viss originalitet att till sin begravning bjuda alla sina vänner till ett cocktailparty på kyrkogården för att fira henne.

Mera diskutabelt var Abel Gances mammutverk "*Napoleon*" som en nästan fyra timmar lång stumfilm från 20-talet. Ändå kom han inte längre än till fälttåget i Italien, och både min mor och jag föll i sömn framför TV-n. Abel Gance lär aldrig ha blivit färdig med sitt livstidsprojekt om Napoleon. På 50-talet hade han kommit fram till Austerlitz (med färg och ljud).

Roligare var då "Det brinner, min sköna!", den sista film Milos Forman gjorde i Tjeckoslovakien. Den roligaste scenen är väl när en dams halsband går sönder och hon börjar diskret leta pärlor på dansgolvet. Naturligtvis kan det inte döljas att hon letar pärlor på dansgolvet där alla dansar, varför fler och fler deltar i sökandet och försvinner in under lotterivinstbordet, där det följaktligen uppstår turbulens, - Milos Forman när han var som bäst.

Alf Sjöbergs utsökta filmatisering av "Karin Månsdotter" får heller inte glömmas. I originalversionen filmades den centrala delen i färg för att sedan med den tilltagande tragedin övergå i svartvitt. Erik själv (Jarl Kulle) var översminkad och överdriven, medan allt annat, i synnerhet Lille Bror Söderlundhs musik och Sven Nykvists foto, bidrog till att göra filmen fullödlig som konstverk.

Julens bästa film var emellertid "55 dagar i Peking", Samuel Bronstons överdådiga äventyrsfilm om Boxarupproret i Kina med Charlton Heston i sin mest ridderliga roll som amerikansk löjtnant, Ava Gardner som rysk baronessa i trångmål, David Niven som en mycket brittisk konsul och Robert Helpmann som en mycket hal kinesisk minister. Varför görs aldrig sådana filmer mera?

Vårresan, del 9 : avslutning.

Det blev dags för hemresa efter fem intensiva dagar i Verona under främst hemliga diskussioner om familjeangelägenheter, så att som vanligt mina "normala" vänner i Verona försumrades totalt. Emellertid är min italienska familj såpass intressant och givande, att det är värt att försumma vad som helst för dem. De omfattar en alltid med en öppen kärlek utan reservationer, och vår intima kontakt går tillbaka till 30-talet, när min far för första gången besökte sina kusiner i Verona. Han blev då sin kvinnliga kusins första stora kärlek, och deras förhållande, som varade i hela hans liv, var som mellan bror och syster. Hon har samma stora blåa ögon som han och samma försynta ekonomiska konstruktivitet, som antagligen först efter hennes bortgång kommer att visa sig i sin fulla dager och outhärlighet, som blev fallet efter min far. Hennes båda barn är nu mina närmaste kusiner i Verona, mitt förhållande till båda är det bästa tänkbara, och nu gäller det att se till att samma goda förhållande även fortsätter i följande generation.

Kvar av resan återstod ett besök i Venedig och Wien. Till Venedig hade jag trots allt lyckats mobilisera en av mina sicilianska kontakter, och vi hade en ytterst spännande middag på mitt stamställe "*Spaccanapoli*" (mitt framför mitt gamla stamställe "*Il Gazebo*"). Venedig var sig likt men påfallande dominerat av japanska och tyskspråkiga turister. Det gav ett besynnerligt intryck att höra gondolsång och dragspel från kanalerna som alltid visade sig komma från gondoler till brädden fyllda av sammanpackade japaner.

Med min sicilianska kontakt diskuterade vi mest världens ekonomiska situation med fallande valutor i Amerika, England, Sverige, Grekland och mest av allt Italien. I Italien är ju den politiska och ekonomiska situationen alltid en kronisk storm i ett teglas, och få i Italien bryr sig om det. Även mina politiskt mest engagerade vänner ämnade i valet på söndag rösta blankt. Vår diskussion kom mig att meddela doktor Sandys nya initiativ i Thessaloniki, och min vän presenterade då sin syn på saken:

"Han har faktiskt utsikt att lyckas. Drogkulten i västerlandet har överlevt sig själv, och den har under de senaste åren bara framstått som mer och mer barock och absurd, särskilt i samband med den ekonomiska krisen i Mexico, som bara beror på drogafförnas urholkande av staten genom korrruption. Världen har inte längre råd med den vansinniga lyx som drogkulten innebär. Det är verkligen dags nu att den avlägsnas som den maligna tumör på hela mänskligheten som den är." (Orden kunde ha varit doktor Sandys.) "Den etablerades i västerlandet från öst som ett led i

psykologisk krigföring i det kalla kriget, men situationen har drastiskt förändrats efter 1989. Västvärlden hade råd med en drogkult fram till 1989, men för varje år sedan dess har denna drogkult visat sig mer och mer undgänglig. Den fyller ingen politisk funktion längre. Och när man belyser vilka oerhörda kapitalresurser som finns uppbundna i narkotikatrafikfinansieringen och ställer detta mot världens ekonomiska turbulenser idag ser man direkt vad dessa turbulenser beror på. Pengarna har gått åt till narkotika. Men de finns kvar, de är väl förvaltade, och det är bara att sätta dem i omlopp i konstruktiv riktning igen. En nyckelposition därvidlag har Sicilien. Maffiorna där kontrollerar större delen av västvärldens narkotikatrafik, och om dessa skulle släppa denna trafik och låta dess ekonomiska resurser i stället komma Italien till del skulle Italien genast bli det rikaste landet i Europa. Doktor Sandys initiativ är taget i exakt rätt ögonblick, och han kommer att bli förvånad över vilket medhåll han kommer att få kanske överallt. Bara två områden kommer att bli svåra att knäcka: rockmusiken, vars flesta artister är beroende av narkotika, och den muslimska världen, som fortfarande ser narkotikaexport till västerlandet som en politisk nödvändighet. Vad eventuellt Kinas roll kan vara i detta vet jag inte."

(Hans utlåtanden översatte jag för doktor Sandys räkning till engelska och skickade dem till honom, vilket han sedermera var mycket glad för. *Red.anm.jan.96.*)

Så långt Venedig. Jag tog nattåget till Wien och sammanträffade där med min kusin och hennes familj under lika hjärtliga förhållanden som vanligt. Under dagen gjorde jag emellertid en rundtur i Wiens centrum och kom då för första gången i kontakt med Wiens tiggare. Dessa har knappast förekommit tidigare och förekommer enbart i Wiens centrum, där de gör goda förtjänster. De skiljer sig från vanliga tiggare då de i allmänhet inte ser ut att lida någon nöd. Jag blev antastad av en sådan inne i själva Stefansdomen. Denna tiggare var en ung dam av påfallande skönhet, väl klädd och sminkad, och hon körde en barnvagn med ett lika välmående och välklätt litet barn. Jag såg själv betydligt slarvigare och tårdare ut än hon, men inne i själva Stefansdomen tiggde hon om pengar till mat och gav sig inte på tio minuter. Till slut förlorade hon tålmodet och sade: "Ja eller nej!" När jag då sade nej gick hon uppretad därifrån, som om hon var förargad över att ha spillt tid på en dålig affär och det fanns andra bättre kunder som väntade.

Fenomenet var emellertid påfallande och vittnar om en viss ekonomisk nöd bakom de strikta fasaderna av världens starkaste valutor. Liknande historier hörs från Tyskland. Min speciella tiggerska inne i Stefansdomen talade en utmärkt tyska och engelska fastän hon troligen kom från Rumänien, men det fanns även hur många inhemska tiggare som helst, och alla var inte lika välbeställda.

Apropå det följer här några ekonomiska tips. Den bästa tax-free-butiken i kanske hela Europa är den i Patras inför färjorna. Jag har aldrig upplevt någon bättre någonstans vad beträffar både sortimentet och priserna. Den brukade själv förr göra reklam för sig med sloganen "*the smartest buys in Europe*", och den har åtminstone under de senaste fyra åren lyckats hålla sin oförlikneliga nivå helt stabil.

Däremot finns de försåtligaste av alla Europas valutaväxelkontor även just både i Patras och i Brindisi. Man skall aldrig växla till drakmer på den italienska sidan eller till lire på den grekiska. Det gäller att ta ett grekiskt fartyg (där bara drakmer gäller) från Grekland och ett italienskt (vice versa) från Italien. Annars tvingas man växla ombord, och det förlorar man mest på av alla alternativen.

(Detta har sedan dess förbättrats, så att man numera åtminstone på somliga fartyg kan använda båda valutor. *Red.anm.jan.96.*)

Rumänsk, bulgarisk och turkisk valuta är inte växlingsbar utanför dessa länder utom i mycket stora belopp - (det finns turkiska miljonsedlar - c:a 200 kr,) och nästan den enda möjligheten att göra detta är i Wien. Venedig är ett annat ställe med många fällor, och det finns bara ett ställe där man kan växla valuta utan större risk, och det är i järnvägsstationen. Alla andra ställen skor sig hänsynslöst på turisternas dumhet.

I Wien gäller den motsatta regeln - kommissionen på järnvägsstationen är hutlös medan det säkraste kanske är att växla i sedelväxlingsautomater utanför bankerna, mest i centrum. Det är onödigt och dumt att förlora pengar bara på att växla dem, och huvudregeln är: växla aldrig till någon valuta utom i själva det land där den skall användas.

Nå, hur gick det då med resans huvudsyfte? Fann jag våren någonstans? Det snöade ju hela vägen ner till Plovdiv i Bulgarien, och i Turkiet var våren ännu mycket försiktig. Först i Athen första veckan i april märktes våren tydligt, om dock Peloponnesos berg ännu var snötäckta. Men sedan följde våren faktiskt med mig. Den var med mig i Rom och Genua, och även i Verona förekom temperaturer på 20-25 grader även vid solnedgången. I Wien började våren vid min ankomst, enligt flera vittnesmål, men till Berlin hade den ännu inte hunnit. Vilken överraskning då att Danmark prunkade i våryra! Resan hade lyckats! Och jag kunde med gott samvete konstatera att jag faktiskt hade lyckats med uppsåtet att hembära våren från Grekland och Italien ända hem till Danmark och till det efter en alltför lång och prövande vinter plötsligt soldränkta Sverige den 21 april 1995 efter 25 dagars framgångsrikt vårdande av våren.

Slut på resan.

(Måtte vårresan '96 bli lika framgångsrik!)

Krisresan, del 4.

Som tröst och avkoppling från det hemska bryderiet med doktor Sandy råkade jag emellertid ut för världens bästa resällskap från Konstantinopel. Den första var en sprudlande trevlig makedonier från Toronto i Canada, som just hade avslutat en genomgripande tur genom hela Mindre Asien med alla de gamla klassiska antika ställena avklarade: Halikarnassos, Efesos, Pergamon, Troja och många andra. I motsats till doktor Sandy hade han bara gott att säga om Troja och sevärldheterna där, främst utgrävningarna av Troja. Han behärskade både makedoniska, grekiska, turkiska och i viss mån bulgariska och var konsthandlare till professionen, som importerade medelhavskonst från alla medelhavets länder men i synnerhet från Grekland för att sälja den i Canada. Som grek-makedonier var han därtill en specialist på ämnet Alexander den Store, som han aldrig tröttnade på att forska vidare i. För närvarande höll han på med en bok av Mary Renault, som vi båda inte helt kunde godkänna, då hon är en feministisk sensuell författarinna (död 1983) som mest bara ägnar sig åt visserligen sensuella och raffinerade spekulationer och gissningar. Han är djupt fascinerad av ämnet Alexander nästan intill fanatism men lyckas aldrig komma honom nära och träffar ofta fel.

Intressantast var dock hans kunskap om den makedoniska situationen. Enligt honom var Makedonien den verkliga krutdurken i f.d. Jugoslavien, då så många olika folk drar åt olika håll i det lilla landet: s.k. makedonier, grek-makedonier, serber, bulgarer, albaner och turkar. Han menade att landet Makedonien var en tom konstruktion och att landet inte hade någon historia att bygga sin existens på. Därför var det extra sårbart som offer för en dragkamp i de fyra väderstreckens olika riktningar: bulgarer i öster, albaner i väster, serber i norr och greker i söder. Särskilt farlig var situationen i beaktande av Turkiets pakt med Albanien: om Kosovo skulle försöka frigöra sig från Serbien och uppgå i Albanien skulle turkarna troligen blanda sig i leken (på Bosniens sida) och dra i gång en balkansk storkonflikt. Han underkände Makedoniens president Grigorov totalt som en okunnig demagog som inte visste vad han gjorde. Vi hade hemskt mycket att tala om hela natten, och han satte mycket högt värde på mina synpunkter och råd särskilt beträffande hans öde att alltid råka ut för farligt dualistiska damer - han var nyskild och inte för första

gången. Jag menade att han var en typisk avancerad älskare som krävde utmaningar och som också skulle unna sig dem.

Den andre var en ung napolitanare som visade sig ha studerat vid Tuccis och Marainis orientaliska institut i Neapel och var en blivande sinolog. Han var bortrest 7-8 månader per år och såg just nu fram emot en 6-7 månaders vistelse i Kina. Dimitri från Makedonien lämnade oss i Thessaloniki, varvid jag såg min chans, då jag aldrig upplevat Neapel ordentligt. Jo då, jag blev genast inbjuden att stanna hos honom några dagar, vilket jag såg fram emot.

I Athen hade jag nöjet att få ta honom till Filipappos-kullen, varifrån man har den bästa utsikten över Akropolis, vilket han uppskattade mycket. Han var bara 21 år gammal och Dimitri 35, så här var två unga män med alla utsikter till stora och spännande karriärer framför sig, vilket det skulle bli intressant att följa med i. I synnerhet Armando från Neapel såg mycket fram emot att få ta del av mina erfarenheter från Tibet, som han ännu inte kunnat besöka. Dimitri satte högst värde på mina enligt hans förmodan mystiska egenskaper, men vi hade också utomordentligt roligt tillsammans i utbytet av våra erotiska erfarenheter.

Emellertid var min och Armandos gemensamma tågresä under natten till Athen inte den lättsammaste, då bekvämligheten i vår kupé uppvisade vissa brister. Exempelvis gick hela tiden fönstret upp av sig själv, så att man varje gång måste stiga upp och stänga det om man inte ville blåsa bort eller förfrysa eller få en förkylning på halsen. Kupén var inte fullsatt, men fem personer på åtta platser var ändå tillräckligt prövande, i synnerhet då Armandos närmaste granne utgjordes av en oformlig grottkvinna till hellensk matrona, som varje gång han i sömnen stack ut en arm eller ett ben för långt fick hennes armbågar i magen och diverse andra ojusta tacklingar till och med under bältet. Lyckligtvis hade jag min Martini som vi kunde skölja ned den nattens obehag med.

Freddy mötte mig i Athen med överväldigande generositet och vänlighet som vanligt. Vi hade en otroligt trevlig afton tillsammans då han förde mig ut i Athens mera folkliga nattliv framför allt då kring Exarchia, det triangelformiga torget som brukade vara stället där alla konspirationer föddes. Där fanns mest ungdomar och anarkister med betoning på *avant garde*. Men det intressantaste som Freddy hade att uppvisa var hans alternativa dam Katerina. Hon var läkare och mycket intressant och mjuk och ömtålig som kvinna. Hon hade levt ett år i Kalavrita och även arbetat länge i Patras. Till Athen hade hon ett masochistiskt kärleksförhållande, då hon både älskade och hatade staden, vilket jag alltför väl kände igen mig själv i. Athen är ett helvete som man måste älska eller ett paradiset med infernaliska baksidor. Att stanna länge i staden är vedervärdigt och ohälsosamt, då den är för stor och för mänsklig med en fruktansvärt skadlig stadsluft. Efter två dygn är man fullkomligt slut och tål man inte se staden längre. Både Freddy och Katerina planerar att överge staden, vilket inte är så enkelt då de arbetar där. Vi pratade naturligtvis också mycket om film, vilket ju är Freddys område, och jag höll fullkomligt med Katerina i hennes åsikter. Hon tål inte se brutala amerikanska våldsfilmerna då hon som läkare själv erfarit hur ungdomar av sådana filmer kan bli så fullkomligt hjärntvättade och avtrubbade då de får det inmatat i sig att helt kallblodigt och utan att fatta vad de gör själva börja ägna sig åt samma våld i verkligheten.

Mina nätter i Athen blev denna gång fasansfulla då mitt rum på det gamla pensionatet var kroniskt fullt av outrotliga myggor, som bet ihjäl en *en masse* så fort man upphörde att jaga dem. Aldrig tidigare har jag upplevat så mycket och så förfärliga myggor i Athen.

På båten från Patras till Brindisi träffade jag Thomas Schindler, en tysk antroposof från Freiburg. Han kom ombord från Korfu och var den enda på hela båten som gick i slips, en fin spröd intellektuell med glasögon och intagande sätt, som intog mig helt med sina antroposofiska teorier. Det att jag kom från Finland

blev den tändande gnistan. Han menade att det finsk-ugriska folket, och särskilt då magyarerna i Ungern och Siebenbürgen (Transsylvanien) ursprungligen kom från Tibet och var direkta avkomlingar av det folk i Tibet som för många tusen år sedan dirigerat de begynnande civilisationerna i Egypten, Peru, Babylon och Mexico. Eftersom han så automatiskt kom in på det här med pyramidernas samtida uppkomst i tre olika världsdelar nämnde jag för honom Elisabeth Haich från Österrike och hennes berömda bok "*Einweihung*", som han mycket väl kände till, och han blev eld och lågor över att jag kände till den. Detta inledde vår hjärtliga vänskap, som jag hoppas skall bestå, men det är han i så fall som måste höra av sig, ty jag kunde ge honom mitt kort men icke han sitt. Det var han som först tilltalade mig med att ta mig för författaren till en epokgörande bok om örter och gröna växters klorofylls samband med blodet hos människor och djur. Han blev dock inte besviken utan fastmer entusiastisk när han fick veta att jag väl inte var någon berömd författare men i stället en obskyr musiker. Han hade goda kontakter med Indien och Sai Baba, så det är bara att hoppas på en fortsättning av kontakten.

Fortsättning i nästa nummer på Sicilien.

Viktiga ord om Viktor Rydberg

På tal om antroposofier har vår vän och kollega i musernas tjänst Broder Jacob från Kungälv som ingen annan vi vet hedrat 100-årsminnet av Viktor Rydbergs frånfälle med att i sin skoltidning bidra med en artikelserie om sagde man. Han tar där metodiskt upp de väsentliga insatserna från Viktor Rydbergs sida, som framför allt gällde försvar för fantasi och skönhet mot materialismens och formalismens mördande omänskliga grottekvarnar. Vi har fått författarens lov till att återge valda delar av hans artiklar i sammandrag i "Fritänkaren" och vill då omedelbart ta upp avslutningen till den andra av de tre artiklarna:

"Tre faror målar Rydberg upp om fantasin ej vårdas eller rentav undertrycks:

1. Människan blir självisk, hård och känslolös.
2. Vetenskaplig forskning går miste om forskare med fruktbärande initiativ. Den fantasilösa vetenskapen kan STÅ men ej GÅ." (Man erinrar sig genast Einsteins tes: "Fantasi är viktigare än kunskap." *Red. anm.*)
- "3. I tider då vi är rika kommer vi att leva i en barbarisk materiell lyx utan smakomdömen.

Det tar några släktled innan följderna av den realistiska uppfostran visar sig. Rydberg uttrycker sig drastiskt. Om framtidens fostran förhärjas av intellektet och vårdslösa kroppen, överansträngs nervsystemet och förslappas musklerna. Vi kommer att likna pumpor på två pinnar.

Om framtidens moral blir nyttighetsmoralen, om den religiösa tron försvagas, om förbrödring mellan folken visar sig vara en dröm - då får vi se en epok av tullkrig mellan nationer och raser. Vattendrag förgiftas och blir till kloaksystem av de ständigt växande fabrikerna. Ett vattenfall (som kan synas vackert) är för den sant industrielle mannen ett beklagligt skådespel om det ej förvandlas till hästkrafter för att driva maskiner. Solsken på en klippa? Kraftförlösning! Är Rydberg då en grönsvarp pessimist? Nej, han tror på kultur och estetisk fostran men förutspår att konsten väntar en ödesdiger historisk kris, men att den dock kommer att bevara sin livskraft och växa sig stark igen.

Kanske är det så att vi i en tid där det råa förhärligas behöver konst som aldrig förr. Viktor Ullmann, en komponist som upplevt Theresienstadt, skriver i sin essay

"Goethe och ghetto" att "musikerna där ej satt gråtande vid Babylons stränder." Musik och konst är inga tillsatser i livet utan en förutsättning för överlevnad. Ullmann överlevde ej gaskammaren, men bödlarna lyckades ej knäcka eller döda människan i hans (Ullmanns) dödliga kropp.

Vi lever i en stormig tid och kan vara glada för navigatörer som Rydberg. Skulle vi uttrycka det riktigt Rydbergskt skall vi säga: vi skall lyssna och lita på navigatören inom oss, konstnären i oss, den strävande människan i oss. Vår plikt? Att bli människa."

(Det var Beethoven som sade: "Min plikt: att vara människa, icke för min egen skull utan för andras." Viktor Rydberg sade: "Samvetet kan sägas vara den känslan av aktning människan hyser för sitt eget innersta väsen."

Författaren säger: "Att olika folk och tider och olika människor har lika föreställningar om gott och ont ändrar ej på morallagen som vi har gemensamt: Att var och en efter bästa förstånd och insikt och utan avseende till egen nytta gör det hon tror är rätt."

Genom gestalten Prometheus summerar Viktor Rydberg samvetets universella maning, som gäller alla: "Giv tröst och hjälp och värn åt den som lider, och böj dig aldrig för en självisk makt."

Det är väl samtidigt frihetens prometheiska universella tillrop till alla.

I sin tredje och avslutande artikel i serien kommer författaren att ta upp Kleins kontroversiella bok "Den sjunde djävulen" om bland annat genmanipulation. Vi har ännu inte läst denna bok men ser fram emot den tredje artikeln.

Med hjärtligt tack till vår "Broder Jacob" Jaap Knevel.

Axel Fredenholm (1881-1962)

Han emigrerade 1901 som 20 år gammal till USA där han etablerade sig i Chicago som bland annat redaktör i den svensk-amerikanska pressen. Han publicerade sig med både poesi och prosa och verkade också som föreläsare, samtidigt som han var en god målare i olja och akvarell och även skulptör. Där i Amerika intresserade han sig för teosoferna och engagerade sig i deras rörelse men var så skarpsinnig och frisinnad själv att han vållade rabalder inom rörelsen då han tänkte själv - det får man inte göra i religiösa samfund - och bröt sig ut ur den med en egen grupp. Han studerade först teologi och tog en fil.kand.examen men doktorerade senare i litteratur.

Han reste jämt omkring i Amerika på föredragsturnéer och visade ett speciellt intresse för Hopi-indianerna i Arizona och bodde hos dem i långa tider. Resultatet blev bl.a. två diktsamlingar som är skrivna till dem. Efter 20 år i USA återvände han till Sverige och blev intendent för Utlandssvenska Muséet i Göteborg. Där samlade han omkring sig gruppen "Fri Horisont" som bl.a. ägnade sig åt seriösa studier i sanskrit och enkannerligen i Veda-skrifterna, *Bhagavad-Gita* och andra hinduistiska och buddhistiska skrifter. Han var så mångkunnig och så självklar som samlade kraft för denna vitala grupp att det efter hans frånfälle 1962 inte fanns någon som kunde ta upp hans mantel: han så unik. Gruppen skingrades och försvann, men ingen av de få som ännu lever kvar idag som var med kan någonsin glömma honom, hans humoristiska spirituella och kvalificerade ledarskap och den gyllene tiden. En av dessa är sekreteraren för "Fri Horisont", som idag är 90 år gammal men fortfarande mycket vital. Hon har på egen bekostnad givit ut en del av Axel Fredenholms efterlämnade skrifter.

Främst av hans skrifter på svenska står "Så har jag hört", som ständigt utkommer i nya upplagor på svenska och engelska. Det är en mycket kärnfull och inspirerande samling visdomsord fiktivt förmedlade till författaren av en okänd vandrare och

tillfällig bekantskap vid namn Acharya någonstans i Indien. Det är en bok man gärna läser om och som man gärna vill ha hos sig för alltid.

Axel Fredenholm var intimt förknippad inte bara med teosoferna utan även med Martinus kosmologi.

Med varmt tack till Alfrida Klingstrand, tidigare sekreterare i "Fri Horisont".

JBW:s julbrev

Min bäste vän, Tack för dina vänliga ord. Det är med en viss tillfredsställelse jag måste konstatera, att enligt ditt signalement på mig som en "proper akademiker" skulle absolut ingen känna igen mig idag. Däremot måste jag opponera mig mot ditt uttalande om "stabilitet, rotfasthet, inre säkerhet och trygghet", som jag skulle sakna själv och se hos dig. Det är detta vi har gemensamt. Jag tror inte att du heller skulle ha det utan kontakten med mig.

I mitt julbrev vill jag närmast anknyta till din mycket intressanta artikel om Giordano Bruno. Ditt belysande av hur han introducerade en helt ny teologi får mig att djärvas bygga vidare på samma nya teologi.

Problemet med den etablerade teologin är att ingen vågar rucka på det som är etablerat. Det gäller då främst Bibeln och allt vad som står i den. (Detta problem brottades redan talmudisterna med.) Att Den Heliga Skrift innehåller hur mycket självmotsägelser som helst är alla forskare ense om, men ingen vill ta på sig att reda ut dem. Att den måste innehålla mängder av missförstånd främst beträffande Jesu öde är även de flesta tämligen medvetna om, men ingen vågar peka på dem och säga med logikens myndighet: "Det här är fel!"

Låt oss börja från början med Moses. Enligt modern forskning kan numera mycket i Bibeln bevisas faktiskt ha ägt rum medan annat i total brist på bevis och indikationer kan dras i tvivelsmål, exempelvis Moses existens och livsverk, då Israels barns vandring genom öknen under 40 år inte har lämnat ett enda spår efter sig. Detta bevisar naturligtvis inte heller att Moses *inte* existerat, och jag omfattar den ståndpunkten, att bristen på bevis för att något skrivet har ägt rum inte utgör något bevis för att det *inte* har ägt rum.

Däremot kan man med full rätt dra i tvivelsmål att Israels barn faktiskt vandrade 40 år omkring i öknen, då 40 år i Gamla Testamentet vanligen anges vid utmärkningen av en längre tidrymd, liksom begreppet 40 dagar i Nya Testamentet. Detta ifrågasättande tillhör den elementära exegetikens grunder.

Det finns ingen grund för att betvivla att Moses växte upp som prins av Egypten och förde med sig Israels folk ut därifrån ner till Sinai och upp till Nebo och Jordanfloden under en tillräckligt lång tidsrymd för att de flesta av den äldre generationen skulle hinna dö under färden. Faktum är att de tio egyptiska landsplågorna kan ha sin förklaring i och med Santorin-katastrofen norr om Kreta. Däremot finns det skäl att betvivla att Moses själv författade hela Lagen. Främst bör detta betvivlas ur litterär synpunkt, då Thora, alltså Lagen med alla dess bestämmelser, rent stilmässigt och mentalitetsmässigt helt skiljer sig från de tidigare episka skildringarna i Genesis och Exodus. Troligen inledde Moses stiftandet av alla dessa lagar som sedan levde vidare muntligt och kompletterades tills de kanske inte fick sin slutgiltiga form förrän senast under Samuel. Däremot kan jag själv tro att Moses faktiskt skrev hela Genesis själv på grundval av vad han hade lärt sig och hört från Egypten och Babylonien.

Att Samuel skulle ha varit en långt viktigare och mer systematisk lagskrivare, textsamlare och redaktör än vad historien någonsin erkänt förefaller mig troligt. Jag tror knappast att det kom till något mer väsentligt under det stora förfallets tid efter Salomo.

Vad som däremot måste krylla av outredbara missförstånd är Nya Testamentet. Dess äldsta skrifter är Pauli brev, som redan de tillkom långt efter korsfästelsen och utan att Paulus haft någon personlig kontakt med Jesus. Han kan alltså omöjligt betraktas som tillförlitlig som uttolkare av Jesu budskap. Pauli lärjunge var läkaren Lukas, som dock bedrev betydande forskning i ämnet och måste ha känt Jesu moder. Hans evangelium är det enda som har någon distans till ämnet. Minst distans har Matteus, vars evangelium ger ett övertygande intryck av äkthet men är hopplöst subjektivt och vinklat. Mest saklig är Markus, sannolikt det äldsta evangeliet, som troligen var lärjunge till Petrus, som med skäl därför kan anses som det enda någorlunda tillförlitliga evangeliet. Skevast av alla är Johannes, som presenterar en helt förvriden och personlig uppfattning av människan och verket. Hans otillförlitlighet bestyrks av Apokalypsen, som ju är hela Bibelns största hatskrift. Både Johannes, Paulus och Lukas kan tillmätas litterära förtjänster och har vissa intressanta värden som filosofer men är inte trovärdiga som vittnen. Endast Markus och Matteus är detta i någon mån.

I ett okänt och förträngt apokryfiskt Judasevangelium vågar det antydast hur Judas Iskariot totalt har missuppfattats och hur de andra lärjungarna totalt har förvrängt bilden av både honom och Jesus. Enligt detta evangelium, som är föga känt i västvärlden, var Judas kontaktmannen mellan Jesus och esséerna, som sedan skrämde bort soldaterna, bar bort Jesu kropp ur graven och återkallade honom till liv. När Jesus vid det sista nattvardsbordet sade till Judas: "Gör snart vad du skall göra," menade han, att kusten var klar och att Judas kunde börja agera enligt planerna. Ingen var bättre förberedd på allt vad som skedde än Jesus. Han hade själv i minsta detalj planerat allting och ville i offrandet av sig själv förena alla världens religioner under den totala gudomliga kärlek, som han kände och förstod. Men han gjorde det för bra, och Judas var inte lika väl förberedd. När han upplevde vad de fantastiska planerna innebar rent praktiskt blev det för mycket för honom, han trodde att allt var hans fel och att allt gått fel och tog därför livet av sig i förtvivlan i stället för att med tålamod invänta resultatet. I och med uppståndelsen, som innebar att Jesus överlevt det hela och kommit undan, hade Jesus lyckats och segrat.

Muslimerna kom i viss mån närmare sanningen än kyrkan då de menade att korsfästelsen aldrig ägt rum. Korsfästelsen ägde rum, men Jesus dog aldrig, vilket fenomenet med "blod och vatten", som rann fram när kroppen stacks med spjut, tydligt indikerar.

Viktigast av allt att gå till rätta med i Bibeln är dock hela Gudsbegreppet. Det är troligt att Moses själv lanserade alla onda missuppfattningar genom att manipulera med Gudsbegreppet för att lättare kunna styra de svårhanterliga judarna. Allt struntprat om en Gud som "hämnas", "ångrar sig", "dödar", "slår med förbannelse", kort sagt, alla myter om en hård och grym Gud, måste avlivas. Kristendomen lyckades i viss mån med detta, men den grymme och hårde, omänskliga och blodige Guden gjorde sedan *come back* i och med Islam, som lade en förbannelse över hela världen och historien med att förkunna att Muhammed som den sista och yttersta profeten gav världen det slutgiltiga definitiva gudsbegreppet. Därmed fick ateismen verkligen ett existensberättigande.

(Likaså måste alla Islams och katolska kyrkans myter om helvetet och paradiset avlivas. Det finns inget helvete utom det som mänskorna själva skapat på jorden och inget paradiset utom det som mänskorna en gång kunde ha skapat på jorden - och ibland försökte och nästan lyckades med.)

Allt detta apropå din Giordano Bruno. Som alternativ till monoteismens intolerans framstår då hinduismen och buddhismen som betydligt mera förnuftiga och mänskliga. Men hinduismen är plottrig och primitiv medan buddhismen går för långt åt det absoluta förnuftets håll, så att den blir steril. Sikherna förenade det bästa i Islam med det bästa ur hinduismen men urartade till ett nästan rent krigarfolk:

nödvändigheten av att ständigt behöva försvara sig gjorde dem hopplöst militanta och hänsynslösa. Jainismen försökte förena det bästa ur hinduismen och buddhismen med varandra men vann aldrig någon slutgiltig formel eller genomslagskraft, mycket till följd av bristen på en samlande ledare som Buddha. Andra intressanta försök i riktning mot en konstruktiv syntes var teosofernas, som emellertid ständigt splittrade sig, precis som kristendomen.

Det finns uppgifter om att Jesus var i Indien, inte bara efter sin ungdom i Benares och Ladakh, utan även om att han skulle ha dött i Srinagar i Kashmir under Trajani tid. Emellertid saknas bevis tills vidare. Men blotta existensen av redogörelser för hans aktiviteter i Indien tyder på att sådana ägt rum, liksom Moses existens och Israels barns vandring genom öknen, trots att bevis saknas. Troligt är att Jesus satt inne med formeln för förenandet av alla religioner men att denna aldrig tolkades rätt av hans lärjungar.

(Teorin om Jesu bortgång i Kashmir vid hög ålder får också stöd från islamiskt håll. *Ahmadiya*-grenen av Islam i Pakistan hävdar bestämt, att Jesus inte dog på korset utan befann sig i koma när han nedtogs därifrån. Detta visste både Johannes och kvinnorna mycket väl, som därför lyckades förhindra att hans ben slogs sönder som på rövarna. Emellertid var Jesus efter återupplivningen hänvisad till en underjordisk verksamhet av ren försiktighet, varför han snarare undvek lärjungarna än uppsökte dem. Emellertid var han mycket noga med att skingra aposteln Tomas tvivel, som senare följde med honom till Indien, där han kunde leva mera fritt och öppet. Han hade dessutom fullgjort sin uppgift i Israel redan och behövde inte verka där längre. Efter Judas oförmodade och olyckliga död gav han över det högsta ansvaret för sin församling till Simon Petrus, som visat sig vara den mest mänskliga av hans lärjungar. I Indien skall sedan Jesus ha avlidit 120 år gammal (lika gammal som Moses) i Kashmir enligt *Ahmadiya*-grenen av Islam, en pakistansk motsvarighet till den persiska Bahai-rörelsen.

Det är alltså fler och fler källor som mer och mer belyser och framhåller Jesu verksamheter i Indien både före och efter korsfästelsen.

Forskningen tilltar.)"

Fotnot. Den intressantaste delen av Johannes framställning är väl omvärderingen av Judas Iskariot. Redan Anthony Burgess försökte detta. Johannes går emellertid längre och framställer Judas som den ende helt förtrogne med Jesu planer. Att Jesus själv var helt införstådd med allt vad han måste genomgå inklusive korsfästelsen står helt klart genom evangeliernas klartext. Detta är första gången någon påstår att Judas ensam skulle ha varit införstådd med det också. Det är också helt klart att ingen av de andra lärjungarna var det. Inför planernas realisering med all den grymhet och brutalitet de innebar i praktiken skulle enligt detta Judas alltså ha blivit ifrån sig, trots att Jesus tappat kontrollen över sitt öde och helt enkelt givit efter för svaga nerver. Detta skulle inte ha varit mer än mänskligt. Det första urkristendomen tycks ha glömt och bortsett ifrån var att Jesus och hans lärjungar bara var människor.

Emellertid är Judasteorin också den svagaste punkten i Johannes framställning. Om Judas inte menade något ont, hur förklarar man då de 30 silverpenningarna? De kunde förklaras med att de ingick i föreställningen, därmed skulle överstepräster ha bringats till att ta Judas på allvar och genomfört komplotten mot och arresteringen av Jesus, vilket de kanske annars aldrig hade brytt sig om att göra.

Det finns flera apokryfiska Judas-evangelier. Det mest spektakulära är väl det som upptäcktes 1963, enligt vilket Jesus levde 3 f.Kr.-32 e.Kr, avlades av en UFO-man och även fortsättningsvis bistods av UFO-agenter och hjälptes ut ur sin grav *bakvägen* (!) av vänner från Indien (icke esséer). Även detta evangelium förlägger Jesus bortgång till Srinagar i Kashmir år 115. Det är dock knappast detta bevisat falska och

så tydligt konstruerade evangelium som Johannes refererar till utan ett annat, som dock kan utgöra även grunden till 1963 års UFO-evangelium.

Detta UFO-evangelium faller direkt på sina egna datumuppgifter. Den kristna tideräkningen infördes inte förrän på 500-talet, då man hittade på, att Jesus skulle ha fötts natten till den 25 december år 1 f.Kr., efter vilket år följde år 1 efter Kristus. En samtida till Jesus kan alltså inte ha daterat Jesu födelse till år 3 före Kristus och hans död till år 115 enligt en tideräkning som infördes 400 år senare. I våra dagar är det dessutom bevisat, att Jesus inte kan ha fötts senare än år 3 före Kristus, vilket alltför tydligt visar denna konstruerade tideräknings absurditet, men nu har vi ingen annan - den har liksom gått för långt för att det ska vara en lätt match att ändra på det.

UFO-teorin om hur Jesus avlades ter sig också tämligen långsökt, i synnerhet i beaktande av att inte en enda av de hundratusentals UFO-observationer som rapporterats har kunnat vetenskapligt bevisas, medan ett alltför överväldigande antal av dessa tvärtom visat sig vara rena bluffar.

På tal om "fem kilo Corn Flakes" (när vi nu ändå är inne på teologin) så dyker en av min fars historier upp i minnet. Det var en ung präst som skulle hålla sin första predikan i kyrkan. Då fick han höra att biskopen skulle komma dit och lyssna på honom. För att då stadga sina nerver inför detta eldprov tog han några järn för att slappna av innan han besteg predikstolen. Resultatet blev, som han själv tyckte, en alldeles ovanligt lyckad och barvurmässig predikan, och han tyckte att han hade fått hela församlingen med sig.

När han mycket nöjd med sig själv efter gudstjänsten träffade biskopen i sakristian frågade han biskopen vad denne tyckt om hans inspirerade jungfrupredikan. "Jodå," sade biskopen, "visst var den strålande. Det är bara några små detaljer du behöver känna till för framtiden. För det första blev Jesus inte skjuten, utan han blev faktiskt korsfäst. För det andra råder jag dig att inte åka på räcket ner från predikstolen - du kan ramla när du når golvet. Och för det tredje heter det "Amen" och inte "Skål!" Annars var det bra." Och biskopen erkände fromt att även församlingen varit djupt imponerad och både vaknat upp och nästan blivit hänryckt av den ovanliga jungfrupredikan.

Den buddhistiska klosterregeln

"Här är de fyra reglerna om vilka förseelser som förtjänar avstängning. De bör läsas upp för alla var fjortonde dag.

1. Om en munk har sexuellt umgänge med någon annan människa eller varelse har han begått ett brott som förtjänar avstängning, och han bör icke längre leva i samfundet.

2. Om en munk, vare sig han lever i ett samhälle eller ensam, tar något som inte har givits honom, bör han ej längre leva inom samfundet. Detta gäller dock endast stölder för vilka en polis eller myndighet skulle sätta fast en tjuv och döda, fängsla, landsförvisa, bötfälla eller tillrättavisa honom.

3. Om en munk avsiktligt skulle ta livet av en människa eller mänskoliknande varelse, med egna händer, med kniv eller genom mord, har han begått ett brott som förtjänar avstängning. Detta gäller också en munk som lockar andra till självmord eller som lovprisar döden inför andra med ord som "O människa, vad får du väl ut av detta eländiga liv? Det är bättre för dig att dö än att fortsätta leva!"

4. Såvida en munk inte lider av överdriven förmätenhet, begår han ett brott som förtjänar avstängning om han fåfängt och utan att grunda sig på fakta hävdar att han uppnått övermänskliga tillstånd eller full insikt i Helgonens tillvaro.

Här är de tretton förseelser som förtjänar tillfällig avstängning, vilka bör läsas upp för alla var fjortonde dag. En munk är förbjuden att

1. avsiktligt avge säd, utom i sömnen.

2. att med sinnet upphetsat och förvridet av passion komma i kroppslig kontakt med en kvinna; han får inte hålla henne i handen eller i armen, vidröra hennes hår eller någon annan del av hennes kropp, upptill eller nedtill, smeka den eller gnugga den.

3. att med sinnet upphetsat och förvridet av passion övertala en kvinna till sexuellt umgänge med onda och vulgära ord, så som unga män brukar inför sina flickor.

4. att med sinnet upphetsat och förvridet av passion i en kvinnas närvaro lovprisa hennes kropps skönhet med ord som: "Det är verkligen underbart av dig att erbjuda din tjänstvillighet åt oss munkar, som lever efter en så strikt moral, avstår från könsumgänge och lever så ensamt!"

5. att agera som mäklare eller budbärare mellan man och kvinna och därmed arrangera äktenskap, äktenskapsbrott eller till och med möten.

6. att utan lekmannahjälp bygga åt sig själv en tillfällig boning så att det innebär att levande varelser skadas eller dör, utan att visa stället för de andra bröderna och utan att begränsa området till vad som är föreskrivet.

7. att med lekmannahjälp bygga åt sig själv en mer permanent bostad på en svårtillgänglig plats så att levande varelser därmed skadas eller dör och utan att visa platsen för de andra bröderna.

8. att i vredesmod, illvilja eller ovilja komma med falska anklagelser mot en annan munk om brott som förtjänar avstängning i avsikt att fördriva honom från det religiösa livet. Detta blir ett brott som förtjänar tillfällig avstängning om han senare tar tillbaka sin anklagelse och erkänner sig ha agerat av illvilja, liksom även

9. om han försöker grunda sina falska anklagelser på någon småsak som inte är relevant.

10. att trots upprepade förmaningar fortsätta att försöka så split i en gemenskap som lever i harmoni, och att betona sådana saker som är ämnade att så missämja.

11. att ta parti för en munk som strävar efter att upplösa gemenskapen.

12. att vägra flytta bort när han av andra munkar tillvitas för att kontinuerligt föröva onda gärningar i en stad eller by där han bor, vilka blir bekanta för folk och vilka skadar de trognas familjer.

13. att vägra rätta sig efter andra beträffande iakttagandet av Reglerna.

Dessa är de tretton förseelser vilka förtjänar tillfällig avstängning. De första nio är genast förbrytelser, medan de andra fyra bara blir det efter den tredje tillrättavisningen. Den felande munken blir först utsatt för prövning, sedan måste han under sex dagar och nätter göra bot, och därefter måste han gå igenom en särskild ceremoni innan han blir rehabiliterad. Men han kan endast bli återinförd i samfundet av en gemenskap som omfattar minst tjugo munkar, icke en mindre.

De tio föreskrifterna

- att avstå från att skada levande varelser
- att avstå från att taga något som inte är mig givet
- att avstå från okyskhet
- att avstå från att fara med lögn
- att avstå från drycker som leder till slöhet
- att avstå från att inta måltider vid fel tidpunkt (d.ä. efter middag)
- att avstå från medverkan vid dans, sång, musik eller skådespel
- att avstå från att smycka kroppen med kransar, parfym eller smink
- att avstå från en hög eller bred säng
- att avstå från att ta emot guld eller silver.

Denna ordensregel är kanske Buddhas enda testamente. Närmare än så kommer man inte honom själv, och de är kanske de äldsta och enda bevarade orden av honom själv. De har varit av oöverskådlig betydelse för hela Asien och är det alltjämt, då denna enkla ordensregel, som omfattar munkar och nunnor, kan sägas alltid ha varit Asiens mest civiliserande faktor. Den är alltså från femte århundradet före vår tideräkning och oförändrad sedan dess.

Då hade alltså ännu inte exempelvis det grekiska dramat och den klassiska musiken utvecklats, och troligen hade han knappast haft någonting emot så avancerade och disciplinerade konstformer, trots sin sjunde föreskrift.

Därmed avslutas vår artikelserie om buddhism och hinduism i tre avsnitt.

Nya Himalayaturer, del 1: Till Dharamsala.

Det kom ett meddelande på min telefonsvarare dagen innan jag skulle resa:

"Jag ringer vid midnatt svensk tid. Sudda ut meddelandet."

Rösten var Johannes, men jag visste inte varifrån han ringde. Min fjärde Indienresa var planerad sedan sommaren, och han var givetvis invigd i mina planer.

Han ringde exakt vid midnatt. "Res inte till Kashmir." Det var vad han ville säga. Jag hade planerat resan från Delhi upp till Jammu och Kashmir för att sedan besöka mera välkända ställen som Dharamsala, Rishikesh, Joshimath, Kausani och Almora, sedan ta tåget till Gorakhpur och därifrån ta bussen in till Nepal till Kathmandu och Pokhara, för att sedan fortsätta till Darjeeling, Kalimpong och Sikkim.

Det blir alltid bråk med Johannes om vart jag får åka och vart jag inte får åka. "Jag kan inte tala länge," sade han. "Du får bara inte fara till Kashmir."

"Varför?"

Svaret var typiskt för honom. "Du vet ju själv att det inte är klokt," nästan förebrående.

Naturligtvis var det inte klokt. En helt oskyldig norrman hade fått sitt huvud avskuret där uppe av vilda muslimer som tagit fyra andra naiva västerlänningar som gisslan. Alla visste att de hade sågat av huvudet på norrmannen. Ingen visste vad som hade hänt de fyra andra.

Jag kunde inte lova att inte besöka Kashmir. Jag lät det vara en öppen fråga.

Naturligtvis hade han rätt främst ur den synpunkten att ett besök där skulle stjäla mycket tid av min resa: det var 800 kilometer från Delhi till Srinagar, som jag hade tänkt tillryggalägga med buss under primitiva omständigheter.

Det uppstod även annat strul från början på resan. Jag bokade den redan i slutet av augusti. Först tio dagar före avresan meddelades det mig att Aeroflot hade lagt

om sina rutter beroende på kriget i Afghanistan: de vågade inte längre flyga över Afghanistan nattetid. Detta lät ju dramatiskt och romantiskt tilltalande och acceptabelt. Rutten skulle i stället läggas från Moskva över Sharjah i Arabien och sedan fortsätta till Delhi. Detta skulle medföra en nödvändig övernattning i Moskva. Denna skulle Aeroflot bjuda på med hotell och allt, lovade min resebyrå, och jag svalde betet.

Söndag morgon steg jag upp klockan 8 för att lämna mitt hem klockan 9 och ta flyget 11.45. Emellertid fick jag på flygplatsen veta att det skulle gå först 14.25. Dessutom blev det sedan försenat "p.g.a. tekniska problem".

Klockan 9 på kvällen kom man fram till Moskva. Där fick man veta att Afghanistan-problemet var rena bluffen. Rutterna hade lagts om 15 september p.g.a. säsongskifte, och det var hela saken. Ville jag sova över på hotell i Moskva fick jag betala för det: 45 dollar.

Där satt man på Moskvas flygplats med en trevlig natt framför sig på hemska stolar i en typisk flygplatsmiljö till all lycka åtminstone inomhus. Det bjöds på middag med vatten, några grönsaker, litet bröd utan smör, och en skinnslamsa som krampaktigt skulle föreställa en liten fisk. Potatistärningar ingick också i begränsat antal. Middagen serverades utan kniv, varför man fick bena fisken med fingrarna. Fisken hade mera ben än kött. Då välsignade jag mitt förutseende att ta med mig rikligt med kakor och bananer från Göteborg för eventuella strapatser. På Landvetter hade jag dessutom köpt en Sherry och en Martini för 112 kronor. Även de kom väl till pass, men så ynkelig var maten under denna dags ryska förhållanden att en liten fingerborg Martini var tillräckligt för att få allting att virvla.

Det blev en minnesvärd natt på Moskvas flygplats. Samtliga över natten kvarhållna passagerare valde att slagga på stationen, som fick karaktären av ett större tattarläger, där negrer och hinduer, indonesier och kineser, peruanska indianer och unga luffare från hela Europa snart låg i drivor omkring i hela restaurangen, som var flygplatsens enda någorlunda varma ställe. En gammal vän till mig dök upp på flygfältet: Franco, italienare bosatt i Göteborg, naturaliserad svensk, flitig resenär och entusiastisk Nepal-expert, som jag inte hade sett på 20 år ungefär. Nattens show stals emellertid av en del unga engelsmän, som gjorde hela natten till en fest. Vid femtiden på morgonen väcktes alla sjuovare bryskt av en städande gorilla, en typisk pensionerad och omskolad tyngdlyfterska, som engelsmännen prompt ville fotografera. Hon gjorde motstånd, men engelsmännen gav sig inte utan fotograferade henne ur alla tänkbara synvinklar, som om hon var en Marilyn Monroe: "Stå still och le lite, så vi får föreviga dig, din pompösa kossa!" Och förevigad blev hon, om än hon knappast gjorde sig ens på bild.

Alla vraken som då väcktes hade haft en ganska förskräcklig natt. De flesta hade sovit på det kalla hårda golvet. En finne, som slöt sig till oss, hade till välsignelse en uppblåsbar huvudkudde, som dock kollapsade. Några, som jag, valde att försöka sova på stolar, ställda tre i rad, med bruten eller åtminstone tillkroknad rygg som resultat, ty stolarna var buckliga. Men hopkrupen kunde man ändå i denna obekväma sits få några timmars sömn och drömma om värmen vid ett fritt Medelhavs blåa brusande vågor, medan dock engelsmännen föredrog att festa hela natten. De drack whisky direkt ur flaskan.

Följande dag fungerade flyget, och trots en mellanlandning i Sharjah vid Persiska Viken kom man sedan fram till Delhi till kvällen. Himlen var klar, och planet flög in över Delhi, som bjöd på ett häpnadsväckande skådespel. Denna vidsträckta oöverskådliga ljuspunktsstad där nere blixtrade och flammade överallt, som av miljoner plötsliga blixtrar från jorden. När vi kom närmare såg vi även talrika fyrverkerier. Det var fest på gång i hela Delhi.

När man sedan med taxi åkte in till staden från flygplatsen hörde man också ljudet av bombkrevader överallt. Som fordon längs dessa pyrande gator, där

fyrverkerier och smällare flammade i varje gathörn, var man ständigt i skottlinjen och beskrev nästan ett väldigt gatlopp, ty vägen var lång.

Vid busstationen var allting kaos. Den gängse bussen norrut mot Pathankot gick inte på grund av festivalen. Moloken beredde jag mig på en trist hotellövernattning, när en gubbe menade att det gick en buss från perrong nummer 9. Han hade rätt. Jag köpte en biljett, satte mig i bussen och inväntade nöjd dess avresa. Gradvis blev den fullare, och när den skulle gå bjöd min sitskamrat mig på en kopp te. Då uppdagades det att min biljett inte gällde för just den bussen. Att betala två gånger för en enkel resa roade mig inte, så jag lämnade bussen och ställde mig att invänta en annan, som inte såg ut att komma.

Emellertid inväntade även en annan ung man från Kashmir samma buss som aldrig kom, och vi kom i trevligt samspråk med varandra. Det hela slutade med att han bjöd mig till sitt hem i Srinagar, och jag var i högsta grad lockad att acceptera. Samtidigt kom bussen, och vi tog plats bredvid varandra, så att vi kunde fortsätta samtalet.

Emellertid infann sig samma situation på denna buss: den biljett jag köpt gällde inte för just den bussen, och jag fick köpa ny biljett om jag ville sitta kvar. Det finns olika bussbolag som konkurrerar, och en biljett på en buss gäller inte på en annan fastän färdsträckan är den samma. Denna gång valde jag att lösa ny biljett, ty den var åtminstone billigare.

Naturligtvis kunde jag tyvärr inte acceptera min vän Selims inbjudan, hur frestande den än var. Johannes hade avrått mig, bara resan dit skulle stjäla två dagar av min indiska vistelse, och jag hade hela Garwhal och Nepal framför mig. Den norska gisslans öde, som fått huvudet avsågat, hade genljudit i hela världen, och ingen visste vad som hänt de andra fyra. De var helt enkelt försvunna och om levande troligen under ganska brydsamma omständigheter. Det var nästan varje västerlännings plikt att visa solidaritet med gisslan och inte resa till Kashmir. Vintern var redan på väg, och passen till Leh och Ladakh var redan stängda. Det var bättre att satsa på en Kashmirresa i mars-maj någon gång. Jag lovade dock Selim att återkomma, och det såg han fram emot.

Bussresan 400 kilometer norrut till Pathankot startade halv 11 på kvällen och nådde målet halv 9 på morgonen. Bussen var oavbrutet så full så att folk fick stå, minst tre man trängdes på varje bänk, och även om man inte riskerade att ramla om man somnade, då man av trängseln hölls i konstant upprätt ställning, så blev det inte mycket sömn.

På morgonen ägde en solförmörkelse rum medan jag satt på busstationen i Pathankot och väntade på nästa buss, men förgäves väntade jag på att få se den. Det skulle visa sig senare att jag dels tagit miste på tiden och att den dessutom bara var synlig 20 mil söder om Delhi. Även från Pathankot till Dharamsala var det svårt att finna en buss, och jag hade redan parkerat mig på en "kompromiss"-buss, som jag måste byta från på halva vägen, när rätt buss plötsligt uppenbarade sig. På den fanns det gott om plats, så där ramlade man ständigt omkull hela vägen, då det var omöjligt att värja sig mot sömnen. Detta erfor även åtskilliga andra passagerare, som rumlat om i Diwalifestivalen hela föregående natt och nu fortsatte rumlandet med att ramla och störta omkring sittande och sovande i högar i den våldsamt krängande bussen. I princip hade man nu överlevt två nätter utan sömn.

Hur överväldigande dessa strapatser än var var det ändå en oerhörd glädje att åter få vara i Indien. Festen i Delhi vid min ankomst var som ett särskilt personligt välkomnande, och med en gång när man kom ut ur flyget träffades man av de berusande exotiska indiska dofterna, som omedelbart förför en med sin mjuka ljuvhet, och som bara finns i Indien. Det var som att vara hemma igen, och i Dharamsala fick man till och med en säng att få sova i.